

УДК 504.062:631.6

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ АЛГОРИТМУ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ У ВОДОГОСПОДАРСЬКО-МЕЛІОРАТИВНОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

Кисельова Р.А. – к.е.н., Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Еколого-меліоративний стан зрошуваних сільськогосподарських земель останнім часом погіршився за рахунок їх нераціонального використання, технічного старіння водогосподарських об'єктів, меліоративних систем і мереж, зменшення обсягів відновлювальних робіт, у тому числі з реконструкції об'єктів і систем. Подальше використання меліорованих земель та об'єктів водогосподарсько-меліоративного комплексу створює загрозу виникнення еколого-економічних, технологічних, організаційних та погодно-кліматичних ризиків. Для оцінки ймовірності виникнення ризиків при експлуатації об'єктів водогосподарсько-меліоративного комплексу, необхідно визначити рівень технічного стану водогосподарсько-меліоративного об'єкту, статистичні дані про аварії і надзвичайні ситуації, які виникали на цих об'єктах та результати моделювання і прогнозування відповідних небезпечних подій. Кількісна оцінка імовірності настання аварії на об'єктах водогосподарсько-меліоративного комплексу визначається за теорією надійності систем із залученням методів імовірності та математичної статистики.

Стан вивчення проблеми. Питання екологічного страхування економіко-екологічних та природно-техногенних ризиків, які виникають внаслідок аварії на об'єктах підвищеної безпеки, екологічних ризиків при перевезенні небезпечних вантажів, погодних ризиків при вирощуванні сільськогосподарських культур на меліорованих землях досліджувалися багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими. Зокрема, вагомий внесок в розвиток економіки природокористування на меліорованих землях та окремі питання теоретичного обґрунтування і запровадження в систему господарської діяльності екологічного страхування ризиків внесли вітчизняні вчені: В. Богданатний, О. Віленчук, Т. Галушкіна, В. Голян, Л. Грановська, Б. Данилишин, Г. Жуйков, Н. Ковшун, О. Козьменко, Ю. Красовська, С. Круглякова, В. Трегобчук, І. Сааджан, С. Харічков, М. Хвесик та інші вчені.

Методика досліджень. Методологічну основу дослідження склали класичні положення сучасної економічної теорії, економіки природокористування, регіональної економіки та економіки водного господарства, теорії управління; численні наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань, пов'язаних із сутністю обраної проблеми.

Результати досліджень. Ідентифікацію еколого-економічних ризиків при здійсненні водогосподарської діяльності на меліорованих землях можна визначити за: рівнем еколого-економічних ризиків, оцінюванням прийнятності і надмірної безпеки діяльності водогосподарсько-меліоративних об'єктів,

пов'язаної з імовірністю настання гідродинамічної аварії, що має несприятливі наслідки для навколишнього природного середовища; проведенням екологічного аудиту водогосподарсько-меліоративних об'єктів та меліорованих земель, в результаті якого можна оцінити екологічну небезпеку та відповідальність за можливий збиток як для навколишнього природного середовища, так і для третіх осіб; керування еколого-економічним ризиком, шляхом зниження ціни еколого-економічних ризиків при заданих обмеженнях на витратні ресурси.

Повністю виключити виникнення техногенного ризику (імовірність аварії, катастрофи) на водогосподарському об'єкті не можливо. В даний час імовірність виникнення техногенного ризику збільшилася за рахунок застарілого стану водогосподарських об'єктів. Екологічне страхування забезпечує виконання системи заходів по заохоченню додаткових фінансових позабюджетних ресурсів в охорону навколишнього природного середовища і новий напрям в страховому бізнесі.

Під ризиком в системі водогосподарсько-меліоративного комплексу розуміємо потенційну, кількісно вимірну імовірність непередбаченої події з порушенням функціонування об'єкту, споруди, системи і пов'язаними наслідками у вигляді втрати, збитку, шкоди. При діяльності водогосподарсько-меліоративного об'єкта, та господарській діяльності на меліорованих землях виникають об'єктивні та суб'єктивні ризики. Суб'єктивні ризики – ризики, які виникають в результаті прийняття не ефективних і не вірних управлінських рішень людиною при управлінні водогосподарськими об'єктами. Об'єктивні ризики – ризики, які виникають не залежно від діяльності людини в результаті погодних, технологічних і технічних факторів.

Імовірність виникнення ризику при використанні меліорованих земель – імовірність того, що під впливом природно-кліматичних факторів виникнуть економічні збитки для фермерського господарства, тобто імовірність небажаного результату. Імовірність при цьому означає можливість одержання невізначеного результату.

Діяльність водогосподарсько-меліоративного об'єкта призводить до виникнення ризиків, які наведені в табл. 1.

В результаті аварії на гідротехнічному об'єкті – об'єкті підвищеної небезпеки виникає ризик цивільної відповідальності по зобов'язанням, внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю фізичним особам, майну юридичним та фізичним особам. Саме тому під час будівництва та експлуатації гідротехнічного об'єкта, її власник або експлуатаційна організація підлягає обов'язковому екологічному страхуванню.

Таблиця 1 – Види ризиків при функціонування водогосподарсько-меліоративного об'єкту

Вид ризику	Фактори виникнення ризику
Організаційний	Не ефективна система управління, різні форми власності, прогалини в законодавчо-нормативному та інституційному забезпеченні.
Технічний	Моральний і фізичний знос об'єктів, споруд, систем, інженерно-конструкторські дефекти
Еколого-економічний	Імовірність виникнення екологічних і економічних збитків в результаті того, що водогосподарсько-меліоративний об'єкт, споруда чи система негативно впливає на навколишнє природне середовище;

Економічний	Недостатність фінансування експлуатаційної діяльності, заходів з реконструкції та модернізації об'єктів, споруд, систем.
Природний	Геологічні, гідрогеологічні, природно-кліматичні умови.
Погодний	Імовірність виникнення негативно природно-кліматичних факторів: опади, град, суховії, пилові бурі, заморозки.
Соціальний	Відсутність мотивації у праці, низький рівень заробітної плати, освіти, погіршення умов проживання населення, низькі превентивні заходи з боку держави, демографічної проблеми.
Катастрофічно-техногенного впливу	Підтоплення і затоплення території та інші зміни навколишнього природного середовища в результаті гідродинамічної аварії

Умови, що забезпечують безпеку гідротехнічного об'єкта: розрахунок допустимого рівня ризику аварій на гідротехнічних об'єктах і водогосподарських систем; розробка декларації безпеки гідротехнічного об'єкта і водогосподарської системи; застосування комплексу заходів, які максимально зменшують ризик виникнення надзвичайних ситуацій; фінансування заходів для забезпечення безпеки діяльності водогосподарсько-меліоративних об'єктів, гідротехнічних споруд і меліоративних систем

Одним із найбільш ризикових видів підприємницької діяльності аграрного сектору є господарська діяльність на меліорованих землях. Ряд факторів призводить до імовірності виникнення еколого-економічних та економічних ризиків, а саме: погодні та кліматичні умови, організація та управління виробництвом, соціально-економічне середовище, людський фактор і демографічні проблеми.

Господарська діяльність на меліорованих землях супроводжується можливістю виникнення ризиків, наведених в табл. 2.

Сукупність економіко-екологічних, виробничих, погодних призводить до виникнення економічних ризиків. Основною частиною процесу управління природокористуванням є оцінка імовірності виникнення екологічного, економічного, еколого-економічного, погодного, виробничого техногенного та організаційного ризиків як, перша стадія попередньої страхової екологічної діяльності.

Таблиця 2 - Види ризиків при господарській діяльності на меліорованих землях

Вид ризику	Фактори виникнення ризику
Економіко-екологічні	Економічні та екологічні втрати від втручання в навколишнє природне середовище в результаті проведення нерациональних, незбалансованих зрошувальних меліорацій за певний проміжок часу.
Погодні (погодно-кліматичні)	Град, пожежа, вимерзання, ураган, буря, злива, зсув, повінь, затоплення, підтоплення, сіль, посуха.
Виробничий	Незабезпеченість технікою, недостатнє внесення мінеральних добрив і засобів захисту рослин, не дотримання технології вирощування сільськогосподарських культур, повне раптове знищення посівів карантинними шкідниками, хімічні засоби захисту.
Економічний	Зниження урожайності сільськогосподарських культур, відсутність державних замовлень, коливання цін на сільськогосподарську продукцію.

	кцію, кредитування, дотації, нерегульований ринок сільськогосподарської продукції, законодавчо-нормативне та інституціональне забезпечення в аграрному секторі, а також у водогосподарсько-меліоративному комплексі.
Техногенний	Затоплення і підтоплення сільськогосподарських земель, порушення функціонування гідротехнічних споруд, меліоративних і дренажних систем, водогосподарських об'єктів.

Ризиками, які виникають в результаті діяльності водогосподарсько-меліоративного комплексу та господарювання на меліорованих землях, необхідно управляти. Методи управління ризиками, а саме екологічне страхування є ефективним засобом управління, зниження імовірності та запобігання ризиків на макро-, мікро- та мезорівнях.

Результати наукових досліджень ряду вчених доказали необхідність запровадження науково-обґрунтованого стратегічного управління ризиками природного й техногенного характеру на основі таких принципів (табл. 3).

Необхідність запровадження системи управління еколого-економічними ризиками викликана чинниками, які негативно впливають на навколишнє природне середовище та населення Херсонської області де: розміщена значна кількість водогосподарських і меліоративних об'єктів на території; присутня підвищена імовірність виникнення ризиків природних явищ, наслідками яких є паводки, повені, геологічні та гідрогеологічні процеси, зсуви та обвали, підтоплення і затоплення; можливе підвищення рівня ризику гідродинамічних аварій, обумовлених складністю і потужністю інженерних об'єктів та значним терміном їх роботи; існує недостатнє впровадження превентивних заходів з мінімізації виникнення еколого-економічних ризиків.

Таблиця 3 - Принципи, на яких базується система управління ризиками техногенного і природного характеру

Принцип	Сутність
1. Прийнятності ризику	Полягає у визначенні соціально-, економічно-, технічно- і політично-обґрунтованих нормативних значень ризиків для населення, навколишнього природного середовища та об'єктів економіки.
2. Превентивності	Передбачає максимально можливе і завчасне виявлення небезпечних значень параметрів стану чи процесу і ініціюючих подій, які створюють загрозу виникнення надзвичайних ситуацій.
3. Мінімізації ризику	Ризик надзвичайної ситуації необхідно знижувати настільки, наскільки це можливо.
4. Повноти	Ризик для життєдіяльності людини чи функціонування будь-якого об'єкта є інтегральною величиною, яка має визначатися з урахуванням всіх загроз виникнення аварій.
5. Адресності	Ризиком повинен управляти той, хто його створює.
6. Доцільності	Суб'єкт управління ризиком забезпечує, в межах від мінімального до гранично припустимого, значення ризику, виходячи з наявних економічних, технічних та матеріальних ресурсів та існуючих соціальних умов.

7. Інформованості	Кожний суб'єкт управління ризиком зобов'язаний регулярно надавати органам державної влади та місцевого самоврядування реальні можливі небезпеки виникнення ризиків.
8. Системності*	Розгляд водогосподарсько-меліоративного об'єкту як еколого-економічної складової системи.
9. Комплексності*	Запровадження екологічного страхування з безперервним зв'язком всіх взаємопов'язаних процесів у водогосподарсько-меліоративному комплексі.
10. Оптимальності*	Прийняття оптимальних рішень при управлінні ризиками у водогосподарсько-меліоративному комплексі з урахуванням присутності ненульового ризику при функціонуванні водогосподарсько-меліоративних об'єктів та господарської діяльності на меліорованих землях.
11. Інтегрованості*	Дає змогу сформувати єдину стратегію запровадження екологічного страхування, яка має враховувати синергетичний ефект при функціонуванні водогосподарсько-меліоративних об'єктів та господарській діяльності на меліорованих землях.
12. Визначеності*	Визначення конкретних факторів, які впливають на виникнення групи будь-яких ризиків.

* Авторське визначення

Основною метою етапу ідентифікації ризику є визначення складу (переліку) негативних випадків, які викликають погіршення якості навколишнього природного середовища і прямо або побічно (через це погіршення) наносять економічний збиток об'єкту, який підлягає екологічному страхуванню (рис. 1).

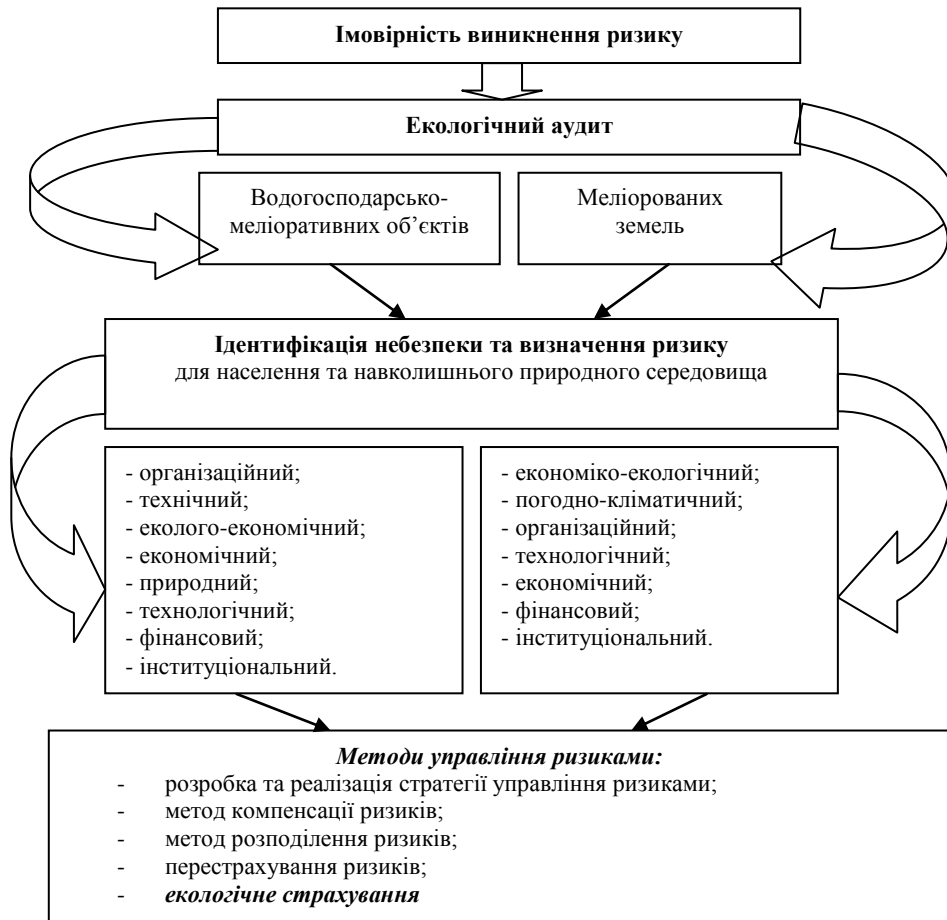

Рисунок 1. Алгоритм ідентифікації ризиків в системі водогосподарської діяльності

Висновки. Дослідження показали, що реальний недостатньо збалансований стан водогосподарсько-меліоративного комплексу потребує розробки відповідного організаційно-економічного механізму запровадження екологічного страхування ризиків водогосподарської діяльності на меліорованих землях з метою мінімізації виникнення ризиків. Організаційно-економічний механізм екологічного страхування є системою організаційних, економічних, законодавчо-інституційних та управлінських дій, методів та інструментів, які забезпечують систему екологічного страхування.

На основі вище наведеного організаційно-економічного механізму запровадження екологічного страхування ризиків водогосподарської діяльності на меліорованих землях можна розробити модель процедури екологічного страхування в системі водогосподарської діяльності, складовими якої є: суб'єкти екологічного страхування; умови страхування; визначення еколого-економічних ризиків; визначення страхової суми, страхового тарифу, франшизи та страхової плати; укладання договору екологічного страхування на визна-

чений термін; дії з боку суб'єктів договору екологічного страхування при настанні страхового випадку; припинення договору страхування. Розроблений організаційний механізм запровадження страхування ризиків водогосподарсько-меліоративного комплексу та модель процедури страхування дасть змогу здійснювати безперервну процедуру екологічного страхування в системі водогосподарської діяльності з метою зниження імовірності настання страхових випадків та відшкодування збитків третім особам при виникненні еколого-економічних ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мазур И.И., Шапиро В.Д. и др.. Управление проектами / И.И. Мазур, В.Д. Шапиро . – М.: Высшая школа, 2001 – с. 875.
2. Немчин М.С. Методика управління ризиками інвестиційних проектів / М.С. Немчин, В.М. Хобта // Засади та інструменти активізації фінансового впливу на соціально-економічний розвиток України: Всеукраїнська міжвуз. наук.-практ. конф.: матеріали конференції – Київ. – 2009. – с. 85-86.
3. Дєєва Н.Е. Організаційно-економічний механізм управління екологічними ризиками: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.08.01 «Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища» /Н.Е. Дєєва. – Дніпропетровськ, 2004.– 20 с.

УДК 338.47:656

КОНЦЕПЦІЯ УКЛАДАННЯ ТРАНСПОРТНИХ КОНТРАКТІВ В УМОВАХ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Корнієцький О.В. – к. е. н., доцент, Миколаївський факультет Морського та річкового транспорту, Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного м. Миколаїв

Постановка проблеми. Отримані відомості в наукових та практичних застосуваннях дають можливість, по-перше, правильно вибрати базис поставки й прорахувати продажну/закупівельну ціну товару при реалізації його з доставкою або без доставки; по-друге, вибрати на підставі калькуляції транспортних витрат напрямок, по якому найбільше вигідно відправити вантаж; по-третє, правильно сформулювати транспортні умови в контрактах з урахуванням всіх можливих витрат.

Стан вивчення проблеми. Важливий внесок в обґрунтування та вивчення транспортної документації внесли вітчизняні та зарубіжні вчені: Альбеков А.У., Бауерсокс Д. Дж., Вохновский Н.В., Гордон М. П., Коваленко Н.Н., Линдерс М.Р., Окландер М.А., Рогач І.Ф. та інші. Враховуючи дослідження транспортних контрактів в умовах міжрегіональної взаємодії з урахуванням особливостей оформлення документів в різних країнах та між кордонних зв'язків та правил перетину кордону, тема потребує ретельного вивчення
